

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ У РАЗІ НЕЗАКОННОГО ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

Скочиляс-Павлів О. В.

ВСТУП

Запровадження воєнного стану та проведення загальної мобілізації в Україні зумовили виникнення низки нових суспільних та правових викликів. Ці процеси суттєво трансформували функціонування публічної влади, зокрема, у сфері реалізації мобілізаційних заходів та актуалізували питання балансу між потребами національної безпеки і гарантіями конституційних прав і свобод людини. Суспільні проблеми влучно описала А. О. Винник відзначивши, що вони пов'язані із негативним соціально-психологічним впливом на суспільство і виступають каталізаторами суспільно-небезпечної поведінки з боку його членів. У цьому контексті показовим є те, що напади на представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки набули масових явищ, що значною мірою зумовлено зловживаннями та неправомірними діями з боку окремих їх працівників. Обидва зазначені явища набули загрозливих масштабів¹.

Зазначені суспільні процеси тісно пов'язані з наявними правовими викликами, що виникають у сфері мобілізаційних відносин та забезпечення прав людини. Однією з проблем, що потребує ґрунтовного наукового аналізу є ефективність судового захисту прав особи у випадку можливого незаконного призову на військову службу під час мобілізації. Практика застосування законодавства у цій сфері виявляє низку колізій та процесуальних труднощів, які впливають на реальну можливість особи захистити свої права в судовому порядку.

Питання правового регулювання процедурних аспектів мобілізації часто стають об'єктом наукових досліджень, зокрема, висвітлені у наукових доробках Берназюка Я. О., Бойко Б.В., Бугайчук К.Л., Зозулі О.І., Лячин С.В., Мельника О.О., Мудролобової Н.О., Маслової Н.Г., Сушицької Ю.О., Хардель Р.З., Таран В.І., Холін В.М. Особливості застосування доставлення та адміністративного затримання військовозобов'язаних та резервістів досліджували Богуславський М.Г., Величко М.Г., Іщенко Д.Ю., Кононець В.П., Пилип'юк О.М., Щиголь О.С. та інші. Численні дослідження присвячені також питанням соціального забезпечення військовослужбовців: Антонюк О.А., Кельба С.Г., Ковальов Д.І., Макарова Т. П., Нікітін В.В., Рекшинський В.О., Руснак Л., Середа О., Теремецький В.І., Шевчук О.М., Шляховчук М. та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, питання ефективності судового захисту прав особи у разі незаконного призову на військову службу під

¹ Винник А.О. Особливий правовий статус особи, яка забезпечує призов та мобілізацію: карати не можна захищати. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2025. № 12 (94). С. 145-146.

час мобілізації залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого комплексного аналізу.

З огляду на це, важливо дослідити проблеми судового захисту прав особи у разі незаконного призову на військову службу під час мобілізації, проаналізувати існуючу судову практику з цього питання, виявити колізії та процесуальні проблеми у правозастосуванні, а також обґрунтувати необхідність удосконалення законодавчого регулювання для забезпечення належного судового захисту прав особи.

1. Судовий захист у разі незаконного призову під час мобілізації

Головним обов'язком держави, відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України, є утвердження та забезпечення прав і свобод людини². Проте, війна, яка триває в Україні вже більше чотирьох років, змушує державу вживати певних правообмежувальних заходів. Наприклад, обмеження свободи пересування, яке проявляється у комендантській годині та неможливості виїзду за кордон чоловікам старшим 23 років та інші. На нашу думку, такі заходи є виправданими, оскільки служать гарантією безпеки як особи, так і держави.

Водночас у науковій літературі зазначається, що основною метою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є забезпечення балансу між інтересами особи, суспільства та держави. Такі обмеження допускаються лише за умови дотримання принципів верховенства права, правової визначеності та пропорційності, а також за наявності легітимної мети, що передбачає встановлення меж реалізації суб'єктивних прав з урахуванням інтересів інших осіб. Аналіз міжнародно-правових актів, проведений Білоскурською О. В. та Федорчук М. Д., свідчить, що можливість обмеження прав і свобод людини визнається на універсальному рівні, однак їхні підстави та обсяг у більшості випадків конкретизуються національним законодавством. Після введення воєнного стану 24 лютого 2022 року в Україні відповідне регулювання було суттєво деталізоване, зокрема щодо особистих, політичних та соціально-економічних прав. У результаті застосування таких обмежень відбувається звуження обсягу дозволеної поведінки осіб та одночасне розширення повноважень органів державної влади³.

З огляду на це, особливої актуальності набуває питання мобілізації, яка є необхідною складовою забезпечення обороноздатності держави, але часто проводиться із порушенням законодавства. Разом з тим, Конституція України у частині 2 статті 19 гарантує, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України⁴. І власне адміністративне судочинство стає тим інструментом, який покликаний захищати права та свободи людини в таких ситуаціях. Його роль і значення в умовах

² Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

³ Білоскурська, О. В., Федорчук, М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2022. № 46. С. 14.

⁴ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

воєнного стану посилюється, про що зазначає Нікітін В.В. На думку дослідника, роль адміністративних судів під час війни набуває додаткового значення, оскільки їх рішення не лише відновлюють порушені суб'єктивні права, а й формують належну правореалізаційну практику для органів публічного адміністрування, чим посилюють суспільну довіру до влади. В умовах воєнного стану публічна влада виконує функції в режимі підвищених повноважень та відповідальності, тому важливо, щоб розширення дискреції не підірвало гарантій справедливого суду. В цьому випадку адміністративна юстиція виконує не лише функцію контролю за дотриманням пропорційності втручання в права військовослужбовців, а й слугує інструментом інституційної комунікації, оскільки судові рішення формують стандарти належної поведінки для суб'єктів владних повноважень⁵.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція Берназюка Я. О., який зазначає, що одним із ключових критеріїв ефективності адміністративного судочинства є здатність суду забезпечити реальне поновлення порушених прав особи. Науковець наголошує, що ефективний судовий захист не повинен зводитися лише до формального встановлення факту порушення права, а має забезпечувати досягнення такого результату, за якого особа отримує належний захист без необхідності повторного звернення до суду чи проходження додаткових адміністративних процедур. Крім того, автор обґрунтовує, що адміністративний суд у певних випадках повинен сприяти вибору найбільш ефективного способу захисту порушеного права і така ефективність вимагає від адміністративного суду допомагати із визначенням правових підстав позову, збором доказів, а також з визначенням найефективнішого способу захисту права та інтересу особи⁶.

Наведені підходи мають важливе значення для спорів, пов'язаних із мобілізацією. Якщо визнання протиправним рішення про призов не призводить до реального поновлення прав особи, виникає питання щодо відповідності такого способу захисту критерію ефективності, який впливає як із практики Європейського суду з прав людини, так і з сучасної доктрини адміністративного судочинства.

Козакевич О. та Цапук А. у своєму дослідженні порушують актуальні питання сьогодення в аспекті доступу до правосуддя військовослужбовців, зазначаючи, що будь-які види військових спорів є однією з найуразливіших категорій публічно-правових справ, у яких формальні процесуальні вимоги нерідко вступають у конфлікт з реальними можливостями військовослужбовців реалізовувати свої права через об'єктивні обставини проходження військової служби. Слушно зазначають вчені, що тривалий воєнний стан, велика кількість військовослужбовців, складність системи військового управління зумовлюють виникнення складного масиву правових відносин. Значний обсяг нормативно-правових актів, специфіка військового права, особливості проходження військової служби вимагають професійного вирішення спорів щодо мобілізації, проходження

⁵ Нікітін В. В. Захист прав військовослужбовців в адміністративному судочинстві під час війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2025. № 77. С. 36; 38.

⁶ Берназюк Я. Межі розгляду адміністративними судами вимог позову, апеляційної чи касаційної скарг в аспекті забезпечення ефективності правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 70. С. 274.

служби, реалізації соціальних гарантій і захисту прав членів сімей загиблих військовослужбовців⁷.

Отже, адміністративне судочинство відіграє ключову роль у забезпеченні судового захисту прав осіб під час мобілізації, але ефективність такого захисту залежить не лише від можливості звернення до суду, але й від реального поновлення порушених прав. Саме тому проблема так званої «незворотності» мобілізації, яка останніми роками стала предметом неоднозначної судової практики набуває особливої актуальності.

2. Проблема «незворотності» мобілізації та ефективного способу захисту

У доктрині конституційного права звертається увага на необхідність дотримання принципу пропорційності при застосуванні заходів, пов'язаних із забезпеченням обороноздатності держави в умовах воєнного стану. Наприклад, Зозуля Н. наголошує, що обмеження прав людини у зв'язку з воєнним станом мають відповідати вимогам пропорційності, оскільки їх надмірність може порушувати баланс між публічним інтересом та правами особи. У цьому контексті особливого значення набуває проблема законності мобілізаційних процедур, зокрема у випадках, коли вони здійснюються з порушенням встановленого порядку. Крім того, автор зазначає, що сприйняття громадянами обмежувальних заходів як несправедливих або непропорційних негативно впливає на рівень довіри до інститутів публічної влади, що є особливо чутливим у сфері мобілізації та військового обов'язку⁸.

Зазначені доктринальні положення отримують своє практичне відображення у судовій практиці адміністративних судів, яка демонструє наявність складних та неоднозначних підходів до вирішення спорів у сфері мобілізаційних правовідносин.

Станом на сьогодні в судовій практиці адміністративних судів сформовано значний масив справ, які стосуються мобілізації. Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень показав, що численними є справи про визнання протиправною відмови в наданні відстрочки від призову за мобілізацією і відповідно зобов'язання звільнити з військової служби⁹. Проте, найбільшу зацікавленість викликають справи, які стосуються випадків, коли особа оскаржує дії щодо призову на військову службу під час мобілізації, але сама вже знаходиться на військовій службі.

Слід зазначити, що з цього приводу є Постанова Верховного Суду від 05.02.2025 року у справі № 160/2592/23¹⁰, у п. 56 якої, Суд зазначив, що процедура

⁷ Козакевич О., Царук, А. Доступ до правосуддя як критерій людиноцентричного адміністративного судочинства: аспект військових спорів та дистанційного правосуддя. *Адміністративне право і процес*. 2026. № 1. С. 42; 47.

⁸ Зозуля Н. Людська гідність і конституційне врядування в умовах воєнного стану: національні та глобальні виклики. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2025. Том 15 С. 71; 74.

⁹ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

¹⁰ Постанова Верховного Суду від 05.02.2025 року у справі №160/2592/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124951202>.

призову є незворотною, тобто такою, що вже відбулася і навіть визнання її протиправною не відновлює попереднього становища особи, а вимога про поновлення попереднього стану не призведе до його відновлення.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду розглянув справу за позовом військовослужбовця до районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки і військової частини щодо визнання протиправними дій під час призову та зобов'язання звільнити його з військової служби. Позивач обґрунтовував свої вимоги порушенням процедури призову, зокрема тим, що він не проходив належного медичного огляду під час мобілізації. Суд першої інстанції, з позицією якого погодився апеляційний суд, визнав дії ТЦК та СП протиправними та зобов'язав військову частину звільнити позивача зі служби як спосіб відновлення його прав. Верховний Суд не погодився з такими висновками, наголосивши, що спосіб захисту має відповідати характеру порушеного права і межам спірних правовідносин. На думку Суду, зобов'язання військової частини звільнити особу виходить за межі спору щодо процедури призову, оскільки стосується вже інших правовідносин, які не були предметом розгляду. Суд підкреслив, що порушеним у цій справі є право на дотримання процедури призову, однак обраний спосіб захисту – звільнення з військової служби не є ефективним, оскільки не вирішує питання законності самого акта призову та втручається в інші правовідносини. Крім того, процедура мобілізаційного призову є завершеною та незворотною, тому її оскарження не відновлює попередній стан особи.

По суті, Верховний Суд визнав, що навіть якщо процедура мобілізації здійснена із порушеннями і суд визнав її протиправною, це не відновлює попереднього статусу особи, тобто особа зі статусу військовослужбовця не може повернутися у статус військовозобов'язаного.

Позиція Верховного Суду, з однієї сторони, видається слушною, оскільки виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини здійснюється у разі його звільнення з військової служби. У свою чергу підстави звільнення з військової служби військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, визначені п. 2 ч. 4 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»: а) за віком – у разі досягнення граничного віку перебування на військовій службі; б) за станом здоров'я: на підставі висновку (постанови) військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби або про тимчасову непридатність до військової служби з переоглядом через 6-12 місяців; за наявності інвалідності (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу); в) у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі; г) через сімейні обставини або з інших поважних причин (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу); д) у зв'язку із звільненням з полону (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу); е) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів – у разі неможливості їх використання на службі (для осіб вищого офіцерського складу); з) у зв'язку із призначенням (обранням) на посаду або перебуванням на посаді судді, судді Конституційного Суду України, члена Вищої

ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, керівника служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, його заступника, дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя¹¹.

Слід підкреслити, що перелік цих підстав є вичерпним. Відтак адміністративний суд, який під час розгляду публічно-правового спору та оцінки спірних рішень та дій суб'єкта владних повноважень в тому числі на предмет їх прийняття/вчинення на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені законом, за наслідками розгляду справи не вправі покладати на такого суб'єкта владних повноважень-відповідача у справі обов'язок вчинити дії поза законними підставами, за межами законних повноважень та не у законний спосіб¹². Тобто суд не може зобов'язувати військову частину звільнити незаконно призваного військовослужбовця з військової служби, оскільки Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» не передбачає таких підстав для звільнення зі служби. Відповідно, ухвалення судом такого рішення і покладення на відповідача такого обов'язку йтиме в розріз з приписами ч. 2 ст. 19 Конституції України. Отже, рішення суду буде незаконним.

Водночас є й інша практика судів нижчих інстанцій, яка свідчить про те, що вони не завжди дотримуються позиції Верховного Суду і застосовують власні підходи до забезпечення прав осіб, які перебувають на військовій службі. Ідеться, зокрема, про постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 3 червня 2025 року у справі № 400/11496/24¹³. У цій справі щодо протиправності та скасування наказу начальника про призов та направлення для проходження військової служби за мобілізацією до військової частини заброньованого в установленому законом порядку чоловіка, відповідний апеляційний суд відійшов від позиції Верховного Суду. Апеляційний адміністративний суд встановив, що навіть після реалізації наказу про призов та направлення для проходження військової служби за мобілізацією до військової частини позивач має право оскаржити індивідуальний акт, що стосується його прав і законних інтересів. Визнання наказу протиправним та його скасування є ефективним способом захисту прав і не порушує публічні правовідносини. Висновки Верховного Суду про «незворотність» процедури мобілізації апеляційний суд не застосовує, оскільки кожна справа має свої індивідуальні обставини. Крім цього, висновки Верховного Суду про визнання процедури призову незворотною, не є зразковими, а стосуються конкретного випадку.

Вирішення вищеописаних проблем вбачаємо через внесення змін до релевантного законодавства, а саме Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Зокрема, доцільно передбачити у п. 2 ч. 4 ст. 26 додаткову підставу для звільнення з військової служби військовослужбовців в умовах воєнного стану – визнання за рішенням суду незаконним призову військовозобов'язаного на військову службу під час мобілізації.

¹¹ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#n469>.

¹² Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 12.12.2024 у справі 120/11998/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123825409>.

¹³ Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 3.06.2025 у справі № 400/11496/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127880804>.

Запровадження такої норми дозволить усунути існуючу правову невизначеність щодо наслідків судового визнання протиправності процедури призову, забезпечить єдність судової практики та підвищить ефективність судового захисту прав осіб у сфері мобілізаційних правовідносин. Крім того, це сприятиме реалізації принципу правової визначеності та посиленню гарантій дотримання конституційних прав і свобод громадян у період дії воєнного стану.

3. Забезпечення позову у справах щодо мобілізації

Ще однією складністю є застосування інституту забезпечення позову у справах щодо мобілізації.

Сидор М. Я., аналізуючи ефективність забезпечення позову в адміністративному судочинстві, підкреслює, що застосування заходів забезпечення позову спрямоване на гарантування реального судового захисту ще на ранніх стадіях розгляду справи та запобігання ситуаціям, коли подальше виконання судового рішення може бути ускладненим або неможливим. Метою забезпечення позову є недопущення настання негативних наслідків від дії оскаржуваного нормативного акта, рішення чи дій посадових осіб, а також усунення перешкод, які можуть ускладнити або унеможливити повне чи часткове виконання судового рішення. Застосування судом заходів забезпечення позову дає змогу зменшити потенційні втрати позивача у разі порушення його прав і законних інтересів, а також обмежити період, протягом якого такі права можуть залишатися порушеними. У межах окремих категорій адміністративних справ можуть застосовуватися визначені законом види забезпечення позову, тоді як в інших випадках, за відсутності законодавчих заборон, суд може обирати відповідні заходи як за заявою сторони, так і з власної ініціативи, виходячи з обставин справи та принципу ефективного судового захисту¹⁴.

Відповідно до статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України одним із видів забезпечення позову є зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта¹⁵. У випадку, коли особа вважає свій призов за мобілізацією незаконним і разом з позовом подає клопотання про забезпечення позову шляхом зупинення наказу про мобілізацію, то забезпечити позов у такий спосіб неможливо, оскільки немає сенсу – наказ вичерпав свою дію після його реалізації і, відповідно, зупинення його дії неможливе та не захистить права особи.

Водночас забезпечення позову може здійснюватися іншими способами – заборонаю вчиняти певні дії. У виняткових випадках забезпечення в такий спосіб допускається, як до мобілізації, так і після мобілізації. Показовою у контексті застосування інституту забезпечення позову є ухвала Вінницького окружного адміністративного суду у справі № 120/11998/24 від 13.09.2024¹⁶. Суд розглядав питання щодо забезпечення позову у справі про оскарження наказу про призов на

¹⁴ Сидор М.Я. Ефективність забезпечення позову у адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск 93: частина 3. С. 297.

¹⁵ Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10686>.

¹⁶ Ухвала Вінницького окружного адміністративного суду від 13.09.2024 у справі № 120/11998/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121642881>.

військову службу під час мобілізації особи, яка мала чинне бронювання. Суд дійшов висновку про неефективність такого способу забезпечення позову, як зупинення дії індивідуальних актів (наказів про призов і зарахування до військової частини), оскільки вони вже були реалізовані та вичерпали свою дію. Водночас суд визнав обґрунтованими доводи позивача щодо ризику ускладнення або неможливості поновлення порушених прав у разі невжиття заходів забезпечення позову. З урахуванням цього суд застосував інший спосіб забезпечення позову – заборону вчиняти певні дії, зокрема направляти позивача до іншого місця служби, що дозволило зберегти фактичний стан до вирішення спору по суті. На переконання суду, вказаний спосіб забезпечення позову відповідає критерію адекватності та ефективності у ситуації, що склалась, а також гарантуватиме можливість поновлення порушених прав позивача та виконання судового рішення у майбутньому, у разі задоволення позову.

У Постанові Шостого апеляційного адміністративного суду у справі № 320/43862/24 від 21 липня 2025 року¹⁷ також сформульований важливий підхід до застосування заходів забезпечення позову у справах, пов'язаних із мобілізацією. Апеляційний суд задовольнив заяву громадянина про вжиття заходів забезпечення позову й заборонив вчиняти дії, пов'язані із заходами призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, окрім перевірки підстав щодо надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації та її оформлення, до набрання законної сили рішенням суду в адміністративній справі. Суд виходив із того, що ключовим критерієм для застосування забезпечення позову є ризик незворотних наслідків для позивача. У даному випадку таким наслідком визначено можливу зміну правового статусу особи – з військовозобов'язаного на військовослужбовця. Суд підкреслив, що процедура мобілізації має фактично незворотний характер, а тому навіть у разі подальшого визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними відновлення попереднього становища особи є істотно ускладненим або неможливим. Важливо, що суд прямо зазначив, що застосування такого заходу не звільняє особу від мобілізації загалом, а лише відтерміновує її до моменту вирішення спору по суті. Це дозволяє збалансувати приватний інтерес позивача та публічний інтерес держави.

Такі підходи свідчать про орієнтацію суду на забезпечення ефективного судового захисту, навіть у випадках, коли формально передбачені способи забезпечення позову не є дієвими. Аналізовані справи демонструє гнучкість судової практики у застосуванні заходів забезпечення позову та підтверджують необхідність індивідуального підходу до їх обрання з урахуванням специфіки мобілізаційних правовідносин.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження свідчить, що запровадження воєнного стану та проведення загальної мобілізації в Україні спричинили появу нових суспільних і правових проблем. Вони стосуються як організації мобілізаційних процедур, так і забезпечення та захисту прав і свобод людини. У таких умовах особливо важливим

¹⁷ Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 21.07. 2025 року у справі № 320/43862/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128980558>.

є дотримання балансу між інтересами держави щодо забезпечення обороноздатності та правами особи.

Аналіз наукових підходів і судової практики показує, що у сфері мобілізаційних правовідносин відсутній повністю усталений підхід до вирішення спорів. Це призводить до різного розуміння судами способів захисту прав осіб, які оскаржують призов на військову службу. У багатьох випадках встановлення незаконності дій органів влади не забезпечує реального відновлення порушеного права.

Окремою проблемою є те, що мобілізаційні процедури часто мають фактично незворотний характер. Це ускладнює застосування класичних способів судового захисту та ставить під сумнів їх ефективність у таких справах. Саме тому важливого значення набуває інститут забезпечення позову, який у певних випадках дозволяє запобігти негативним і незворотним наслідкам ще до ухвалення рішення судом.

Дослідження також показало, що для підвищення ефективності судового захисту доцільно удосконалити законодавче регулювання. Зокрема, пропонується передбачити у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» можливість звільнення з військової служби у випадку, якщо суд визнав призов під час мобілізації незаконним. Це дозволило б усунути існуючу правову невизначеність і зробити судовий захист більш реальним та дієвим.

Таким чином, ефективність захисту прав у справах, пов'язаних із мобілізацією, залежить не лише від судової практики, а й від удосконалення законодавства, яке має забезпечувати реальне поновлення порушених прав особи.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано судову практику судів України, зокрема підходи Верховного Суду та адміністративних судів щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, яка не є однаковою. З метою уникнення розбіжностей у правозастосуванні запропоновано внести зміни до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Розглянуто проблемні аспекти застосування інституту забезпечення позову у справах цієї категорії.

Література

1. Винник А.О. Особливий правовий статус особи, яка забезпечує призов та мобілізацію: карати не можна захищати. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2025. № 12 (94). С. 144-153. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-12-11789>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Білоскурська, О. В., Федорчук, М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2022. № 46. С. 7–18. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257802>.
4. Нікітін В. В. Захист прав військовослужбовців в адміністративному судочинстві під час війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного*

університету. Серія «Юриспруденція». 2025. № 77. С. 36-39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.77.8>.

5. Берназюк Я. Межі розгляду адміністративними судами вимог позову, апеляційної чи касаційної скарг в аспекті забезпечення ефективності правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 70. С. 272-282. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.42>.

6. Козакевич О., Царук, А. Доступ до правосуддя як критерій людиноцентричного адміністративного судочинства: аспект військових спорів та дистанційного правосуддя. *Адміністративне право і процес*. 2026. № 1. С. 42-53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2227-796X.2026.1.04>.

7. Зозуля Н. Людська гідність і конституційне врядування в умовах воєнного стану: національні та глобальні виклики. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2025. Том 15 С. 68-77. DOI: 10.18523/2617-2607.2025.15.68-77.

8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

9. Постанова Верховного Суду від 05.02.2025 року у справі №160/2592/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124951202>.

10. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#n469>.

11. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 12.12.2024 у справі 120/11998/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123825409>.

12. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 3.06.2025 у справі № 400/11496/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127880804>.

13. Сидор М.Я. Ефективність забезпечення позову у адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск 93: частина 3. С. 295-301. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.41>.

14. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10686>.

15. Ухвала Вінницького окружного адміністративного суду від 13.09.2024 у справі № 120/11998/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121642881>.

16. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 21.07. 2025 року у справі № 320/43862/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128980558>.

Information about the author:

Skochylias-Pavliv Olha Vasylivna,

Dr. Habil. (Law), Professor,

Professor at the Department of Administrative and Information Law

Educational and Research Institute of Law,

Psychology and Innovative Education

Lviv Polytechnic National University

12, Stepan Bandera str., Lviv, 79013, Ukraine